

DOPORUČENÍ K PÉČI
O DŘEVINY V OBCÍCH

DOPORUČENÍ K PÉČI O DŘEVINY V OBCÍCH

EDICE **MMR PRO OBCE** 1

MINISTERSTVO
PRO MÍSTNÍ
ROZVOJ ČR

Cílem tohoto materiálu je poskytnout metodická doporučení, návody, správné postupy a další odborné texty pro kvalitní, efektivní a správnou péči o dřeviny v obcích.

Tento materiál mohou využít obce, mikroregiony, ale i další subjekty při zpracování svých rozvojových dokumentů při použití webové aplikace www.obcepro.cz.

ÚVOD

Materiál, kterým právě listujete, má všem zájemcům přiblížit problematiku péče a ochrany dřevin v našich sídlech. Při péči o veřejnou zeleň musíme vycházet z mnoha poznatků i vědních oborů. Nemůžeme se spokojit jen s posuzováním stavu věci z hlediska biologických a ekologických věd, ale musíme též hledat oporu v historických a krajinářských souvislostech včetně esteticko-architektonických hledisek.

Nutným předpokladem úspěchu je též znalost sadovnického sortimentu a vhodnosti jeho umístění. To vše nám ještě zdaleka nezaručí dosažení kýženého efektu. Na řadu dále přichází odborná a pravidelná údržba příslušných vegetačních prvků a jejich ochrana před vnějšími vlivy.

Dřeviny zásadním způsobem spoluvytváří obraz našich sídel a činí ho příjemnějším a malebnějším.

Naším cílem by měla být zdravá, perspektivní a odpovídající zeleň, která bude pozitivně působit na obyvatele a návštěvníky obcí. Právě stav a kvalita zeleně je vizitkou každého sídla. Náklady na výsadbu a péči o dřeviny nemusí vůbec znamenat zátěž pro obecní rozpočty. Kvalitní školkařské výpěstky, vhodně zvolené druhy, správně provedená výsadba, efektivní následná i průběžná péče, osvěta a spolupráce s veřejností zaručí optimální stav zeleně bez nutnosti neustálé výměny rostlin, značných nákladů na řez a opakovaného zlepšování stanovištních podmínek. Absence odborné péče o dřeviny a s tím související poškozování stromů neproškolenými pracovníky při běžné údržbě (sečení) znamená začínat stále od počátku a znovu a znovu zakládat vegetační prvky. Tam, kde si již uvědomili důležitost zeleně a přistupují k ní zodpovědně, dělá vegetace radost a je chloubou celé obce.

Předkládaná příručka uvádí čtenáře do tématu dřevin v sídlech a nabízí návody, postupy a vysvětlení, jak se co nejlépe starat, pečovat a celkově zlepšovat stav a funkce vegetačních prvků v obcích.

V jednotlivých kapitolách je nejprve daná problematika krátce nastíněna a přiblížena. Těžištěm tohoto průvodce jsou pak odkazy na jednotlivé metodiky či odborné texty, které se dopodrobna věnují jednotlivým tématům. Ze studia doporučené literatury v kombinaci s obecnými principy lze vytěžit maximum.

Věřím, že vzhledem k rozsahu zpracovaného tématu najde tato příručka široké uplatnění mezi správci zeleně, místními samosprávami, ale bude prospěšná i pro spolky, širokou veřejnost, ale i další zájemce z nejrůznějších organizací včetně pracovníků státní správy a jejich ústředních orgánů.

Uvedená publikace je volně ke stažení v elektronické verzi na adrese: www.obcepro.cz/zakladni-dokumenty.

01	Význam a funkce dřevin v obcích	6
02	Plánování a výsadba dřevin	11
	Výsadba stromu krok za krokem	12
	Vlastní výsadba stromu	13
	Zасыпáním výsadbové jámy to nekončí	14
03	Péče o dřeviny na veřejných prostranstvích	16
	Ochrana stromů při stavebních činnostech	18
04	Vhodné druhy a prostorové uspořádání dřevin v obcích	20
	Správně zvolený druh je základem úspěchu	22
	Prostorová role dřevin	23
	Dřeviny v památkově chráněných územích	24
05	Památné a významné stromy, aleje a sady	26
	Památné stromy	28
	Významné stromy	30
	Aleje – důležitá součást naší krajiny	32
	Ovocné stromy a sady	34
06	Ochrana dřevin před škodlivými organismy	38
07	Zadávání veřejných zakázek v oblasti zakládání a údržby veřejné zeleně	42
08	Oborové standardy, právní ochrana dřevin	46
	Standardy péče o přírodu a krajinu	48
	Principy právní ochrany dřevin	50
	Ochrana dřevin dle zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny	50
	Ochrana dřevin dle zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči	52
09	Doporučené tištěné literární prameny	54

01 VÝZNAM A FUNKCE **DŘEVIN V OBCÍCH**

Stromy jsou nejvýraznější, nejkrásnější a nejdůležitější složkou přírody našich sídel. Poskytují nám mnoho benefitů a plní zde nezastupitelnou roli. Pojďme si nyní shrnout jejich nejdůležitější funkce.

EKOLOGICKÉ FUNKCE

Stromy napomáhají při formování příznivého porostního klimatu. Vícepatrový porostní kryt brání ve dne přehřívání vzduchu v okolí půdního povrchu a stíněním obzoru korunami stromů zase zabraňuje vyzařování tepla z přízemní vrstvy v noci. Proto bývá průměrná teplota vegetačních ploch ve dne nižší o 0,5 až 3,0 °C.

Blahodárný účinek stromů můžeme pocítit doslova na vlastní kůži. Ve stínu stromů se aktivní povrchy (například lidské tělo) zahřívají o 15 až 30 °C méně, než je povrchová teplota přímo osluněných povrchů. V důsledku spolupůsobení dalších funkcí bude vegetační stín osluněných povrchů obyvateli většinou hodnocen jako komfortnější než stín slunečnicku či domu.

Stromy také zvyšují vlhkost vzduchu výparem vody z listů. Rovněž pozitivně ovlivňují rychlost proudění vzduchu.

Dřeviny jsou stejně jako všechny zelené rostliny základem celé potravní pyramidy. Dospělé a zejména staré stromy jsou samostatným a svébytným biotopem a rovněž habitatem – obydlím. Celá řada organismů je na daný strom odkázána nejen potravně, ale nacházejí zde i trvalý úkryt, např. v dutinách stromů hnízdí ptáci. Dokonce i mrtvé dřeviny jsou domovem mnoha druhů užitečného hmyzu.

ZDRAVOTNĚ REKREAČNÍ FUNKCE

Stromy pozitivně ovlivňují plynné složení atmosféry produkcí kyslíku. Uvolňují biologicky aktivní látky příznivě působící na lidský organismus (např. reaktivní kyslíkaté látky, flavonoidy, organické kyseliny, terpeny, látky bakteriostatické až bakteriocidní a repelentní).

Svémi listy stromy výrazně zvyšují plochu vegetačního povrchu, čímž přispívají k regulaci prašnosti prostředí. Porosty dřevin mohou snižovat hlučnost. Širší pruhy hustě olistěných stromů snižují hluk o 10–12 dB.

STABILIZAČNÍ FUNKCE V KRAJINĚ

Význam stromů spočívá i v regulaci koloběhu vody a ochraně půdy před vodní a větrnou erozí. Lesy v jednotlivých patrech zachycují srážky a zpomalují jejich odtok, zajišťují postupnou evaporaci a transpiraci (tj. vypařování vody). Stromy též svými kořeny zpevňují svahy a břehy řek a rybníků.

ESTETICKO-KRAJINÁŘSKÉ FUNKCE

Zelená barva, střídání světla a stínu, příjemné zrakové a čichové vjemy člověka uklidňují a osvěžují. Tak jako je každý člověk jiný, ne-najdeme ani dva stejné stromy. Stromy zlepšují životní podmínky, zpříjemňují prostředí a stávají se inspirací pro umělce. Rozptýlená zeleň zvyšuje estetickou hodnotu jednotvárné krajiny, vytváří její malebnost, mnohotvárnost, formuje ji a rozčleňuje plochu.

Strom je architektonický prvek, který má své články a působí stejně jako kterýkoliv jiný architektonický či výtvarný element. Navíc má tu vlastnost, že je to prvek živý, proměnlivý, a to jak v krátkém, tak i v dlouhém časovém období.

Stromy výrazně spoluurčují ráz sídla a podtrhují v něm výjimečné stavby či vytvářejí svébytné kompozice.

KULTURNĚ-HISTORICKÝ VÝZNAM

Staré stromy jsou významnou složkou kulturní krajiny, často tvoří součást historických a kulturních památek. K řadě z nich se váže pověst nebo historická událost. Jsou pamětí krajiny a pomáhají utvářet její ráz.

Nejstarší stromy jsou spojovány s věhlasnými osobnostmi, jako byli například svatý Václav, kníže Oldřich, Mistr Jan Hus a Karel IV. Váží se i ke jménům prostých lidí nebo hospodářů, na jejichž gruntech rostly. Řada stromů připomíná konec nevolnictví, roboty, konec válek či vznik Československé republiky. Stromy republiky byly nejhojněji vysazovány v roce 1919, ale také v roce 1928 a 1968. Mladší jedinci připomínají další výročí vzniku republiky či vstup ČR do Evropské unie.

Hraniční stromy byly vysazovány v místech, kde se stýkaly hranice pozemků nebo hranice panství. Dobrým zvykem bývalo vysazovat stromy při dokončení stavby. Mohlo se jednat o dům, kostel nebo kapli.

Doporučená literatura:

- ↓ Molek V. a kol.: **Stromy v krajině a ve městě – jejich význam a ochrana**, Sdružení Calla, 2007.

Brožura se zabývá důležitostí stromů v sídlech. Zmíněny jsou i právní možnosti ochrany dřevin.

02 PLÁNOVÁNÍ A VÝSADBA **DŘEVIN**

Správné výsadbě stromů musí předcházet fáze plánování. V ní si klademe důležité otázky, které nám pomohou dospět jak k lokalitě vhodné pro výsadbu, tak i k výběru patřičných druhů.

Důležité je místo, kde plánujeme dřeviny vysadit. Posuzujeme přírodní poměry, velikost prostoru a kvalitu půdy. Rovněž si ujasníme funkci, kterou dřeviny budou v dané lokalitě mít. Veliký rozdíl je, zda se chystáme sázet dřeviny na návsi, či budou tvořit uliční stromořadí.

Stále bychom měli mít na paměti, že stromy v průběhu svého života přibývají na objemu. Ve zvoleném místě si vždy představíme vzrostlý strom. Tím zjistíme, zda do budoucna nebude v kolizi například se sousedními objekty.

Jeden strom může krásnit veřejné prostranství desítky až stovky let. Rozhodující jsou podmínky k růstu, které mu zajistíme.

Před výsadbou neopomeneme zjistit, kudy vedou na vybraném území inženýrské sítě. Stromy, u kterých máme zájem na dlouhodobém setrvání na místě výsadby, nesázíme na příliš exponovaných místech nebo v blízkosti zdrojů možného ohrožení (např. v blízkosti vozovek nebo chodníků). Vhodně zvolená lokalita by měla stromu zajistit dostatek prostoru (oslunění), dosažitelnost vody, kvalitní půdu a dostatečnou ochrannou vzdálenost v okolí kmene.

VÝSADBA STROMU KROK ZA KROKEM

Odborně provedená výsadba i řádná následná péče bývá často podceňována. Nezřídka je příčinou toho, že se strom nevyvíjí správně a chřadne.

Máme-li vhodně vybraný druh, zaměříme se na kvalitu sazenice. Zvolit můžeme prostokořenný sadební materiál (tedy sazenice bez kořenového balu). Jejich nespornou výhodou je nízká cena, naopak nevýhodou je fakt, že jejich využití je striktně vázáno na přírodní podmínky. Takto pořízené stromy lze vysazovat pouze před rašením nebo po opadu listů. Prostokořenný sadební materiál je též mnohem citlivější na zacházení během přepravy a zakládání.

Druhou možností je využití krytokořenného výsadbového materiálu, tj. dodávaného se zemním balem. Sadební materiál s kořenovým balem je dražší a hůře se s ním manipuluje. Výhodou je možnost výsadby i mimo období před rašením a po opadu listů, aniž by to mělo zásadní negativní vliv na ujímání a další růst. Výsadbou dřevin s balem lze prodloužit výsadbovou sezónu.

Hlavní výhodou sazenic s kořenovým balem je umožnění lepšího „startu“ na trvalém stanovišti.

U těchto stromků je růst prakticky nepřerušeno, což je důležité zvláště při výsadbách na nepříznivých půdách.

Při výsadbě vzrostlých stromů se sice na začátku dříve opticky přiblížíme ke kýženému cíli (stromy se ihned po výsadbě vyjmají na stanovišti, lépe odolávají vandalismu), ale jsou náročnější na uchycení a potřebují nadstandardní povýsadbovou péči (především závlivku).

Výsadbový materiál je nejhodnější získat přímo ze školky. Typy a kvalita jsou určeny technickými normami, podle kterých producenti výsadbový materiál pěstují a dodávají v různých expedičních, tvarových, velikostních i jiných jakostních kategoriích.

Ideálním termínem výsadby stromů je období během vegetačního klidu, tj. po opadu listů, nebo brzy na jaře před rašením pupenů. Dřeviny s kořenovým balem či kontejnerované lze vysazovat dokonce po celý rok, s výjimkou suchých a slunných, nebo naopak mrazových období.

Někdy bývá podceňována i přeprava sazenic. Po celou dobu přepravy a skladování je třeba dbát na to, aby kořeny nebyly vystaveny slunci, větru a přímým účinkům teplot. Nikdy nesmí dojít k vyschnutí kořenů. Důležité je také zabezpečení nadzemní části, aby nedošlo k jejímu poškození (např. nalomení či zlomení větví v koruně, poranění kůry kmene).

VLASTNÍ VÝSADBA STROMU

Nejprve je potřeba připravit dostatečně velkou výsadbovou jámu. Její hloubka by měla být přibližně stejná nebo jen o málo větší, než je výška kořenového balu. Šířka by měla být naopak minimálně 1,5 až dvojnásobek šířky kořenového balu. Pro zabránění poklesu stromu musí kořenový bal nést nenarušená půda. Ideální tvar výsadbové jámy je kónický. U povrchu by měla být 2–3krát širší než u dna. Vhodné je zkypřit a zdrsnit jámy rýčem, čímž se usnadní prorůstání kořenů.

Na většině stanovišť ve větších sídlech bývá půda při stavbě výrazně zhutněna a je nevhodná pro zdravý růst kořenů. Nakyplení půdy ve velkém okruhu kolem stromu umožní novým kořenům rozšířit se do volné půdy a urychlit zakořenění. Pamatuje, že většina kořenů bude růst v horních 30–40 cm půdy. Někdy je nutné vzhledem ke kvalitě půdy přikročit též k její lokální výměně za kvalitní zahradnický substrát.

Výsadba „lípy republiky“ v Praze-Klánovicích (28. 10. 2018)

Po přípravě jámy je na řadě ochranné ukotvení stromu. Počet kůlů musí odpovídat velikosti vysazovaného stromu. U vzrostlých stromů se provádí kotvení minimálně dvěma, optimálně třemi kůly. Dva kůly umísťujeme po směru provozu (jízdy sekaček a jiných strojů, v záplavových místech ve směru toku vody apod.). Při využití tří kůlů umísťujeme nahoru pojící lišty. Osvědčilo se též doplnit pojící lišty i v části nad zemí, které konstrukci ještě více zpevní, ale především napomohou větší ochraně kmene proti mechanickému poškození (neodborné sečení apod.)

Kůly zatlukáme do dna jámy ještě před zasypáním, které je dobře zafixuje. Optimální impregnovaný kůl pro výsadbu stromu s obvodem kmene 12–16 cm by měl mít průměr 6 cm a délku 250 cm.

Fixační úvazky by měly být široké, hladké a elastické, ale pevné. K upevnění stromu používáme osmičkové uzly. Úvazek zajišťujeme na kůlu proti posunutí a umísťujeme jej až na konci kůlů, abychom zabránili odírání kmene při pohybech za větru. Úvazky je potřeba pravidelně kontrolovat a je nutno je včas odstranit nebo převázat, aby nedocházelo k jejich zarůstání do kmínku.

Při umísťování stromu do výsadbové jámy hlídáme, aby kořenový krček (místo u báze kmene stromu, kde se začínají větvit kořeny) nebyl hluboko v půdě, ale hned pod povrchem země. Je-li strom zasazen příliš hluboko, nové kořeny se vzhledem k nedostatku kyslíku obtížně vyvíjejí a kmen stromu nad krčkem může být poškozen hnilobami.

Výsadbovou jámu zasypávejte jemně, ale pevně. Vyplňte ji asi do jedné třetiny a citlivě, ale pevně upěchujte zeminu kolem spodní části kořenového balu. Jestliže je bal zabalený jutou a pletivem, přeřízněte a odstraňte provaz nebo drát uvázaný kolem kmene a rozbalte horní třetinu kořenového balu. Zbytek je možné ponechat v zemi, protože se rozloží.

Při výsadbě dřeviny bez kořenového balu je třeba kořeny dřeviny rozprostřít do jejich přirozené polohy. Kontejnery, květináče, foliové sáčky a obaly, jež nemohou v půdě zetlít, je nutné odstranit.

Pokud je to možné, veškerou půdu z výkopu výsadbové jámy bychom měli použít i pro zasypání. Při nízké kvalitě půdy promícháme

nekvalitní zeminu s předem připraveným substrátem. Ten by měl být lehce prokořenitelný a vzdušný, s dostatečnou zásobou organických látek. Optimální je využití zahradnického substrátu s obsahem rašeliny nebo kompostu, na extrémních stanovištích v sídlech navíc s přídavkem vododržného granulátu. Alespoň 50 % vykopané zeminy by mělo být použito při zasypání jámy. Důvodem je fakt, že nadměrně živný substrát ve výsadbové jámě omezuje růst kořenů mimo ni a způsobuje vznik tzv. květináčového efektu, při kterém se kořeny stáčí a deformují uvnitř jámy. Cílem výsadby nesmí být pouze zajištění dostatečně velké výsadbové jámy a růst kořenů v ní, ale i plynulé a bezproblémové prokoření prostoru vně výsadbové jámy.

Po výsadbě je mnohdy vhodné provést řez stromu. Vhodně zvolený způsob může pomoci k lepšímu ujmutí dřeviny. Až na naprosté výjimky nikdy neodstraňujeme vrcholový výhon – terminál. Řez kořenů je omezen pouze na odstranění kořenů zaschlých, poraněných či zlomených.

ZASYPÁNÍM VÝSADBOVÉ JÁMY TO NEKONČÍ

Povrch zeminy v bezprostředním okolí stromu je vhodné upravit do mísy, v níž se bude držet voda při zálivce. Minimální vzdálenost okraje mísy od kmene stromů s velkou korunou by v městských podmínkách měla být 1,5 m. Závlahovou mísu a povrch zasypané jámy je vhodné pokrýt mulčem. Mulč zadržuje vlhkost, chrání před extrémními teplotami a snižuje konkurenci trav a plevelů. Více než 10 cm může způsobit problémy s výměnou vzduchu. Při mulčování je třeba dbát na to, aby mulč nebyl v kontaktu s kmenem stromu.

Kmeny stromů opatříme vhodnou chráničkou, která pro začátek zajistí mladému stromku větší odolnost vůči mechanickému poškození, slunečnímu úpalu nebo může sloužit jako ochrana před možným poškozením zvěří. Esteticky nejvhodnější je ochrana z přírodních materiálů (např. rákosová rohož).

Důležitým faktorem pro správný růst stromu je následná péče. Často se na ni zapomíná, což, pokud byl strom špatně zapěstován, přináší zvýšené náklady v budoucnosti.

Nejdůležitějším a rozhodujícím bodem následné péče se zpravidla stává zálivka. Půda má být udržována vlhká, nikoli však promáčená. Zalévejte spíše méně často, ale vydatně.

Sečení kolem stromu by mělo být prováděno velice obezřetně. Vyhýbáme se používání křovinořezů v okolí kmene stromu. Stačí trocha nepozornosti či neodborné manipulace a báze kmene je nenávratně poškozena. Při posuzování kvality nově vysazené zeleně bývá nejčastější poškození stromů na bázi kmene způsobeno sečením. Právě toto poškození je nejzávažnější, protože strom velice oslabuje a obtížně se hojí. Takovým poškozením se velice zkracuje perspektiva života stromu.

Po první sezóně kontrolujeme pevnost kůlů a úvazků. Nejlépe v předjaří následujícího roku nůžkami odstraňujeme poškozené větve a konkurenční výhony. Je-li třeba, provádíme výchovný řez s cílem vytvoření charakteristické architektury a tvaru koruny typické pro daný druh.

V dalších letech dbáme hlavně na to, aby úvazy a případně ochrany proti okusu neškrtily sílící kmeny, a postupně je odstraňujeme.

Snažíme se, aby daný jedinec měl přirozený habitus. K řezu přistupujeme jen tehdy, pokud je to nutné a účelné.

Doporučená literatura:

- ↓ **Výsadba stromů**, odborně populární plakát, SZKT, 2019.
- ↓ **Arboristický standard – Výsadba stromů**, AOPK ČR, 2021.
- ↓ **Arboristický standard – Úprava stanovištních poměrů dřevin**, AOPK ČR, 2020.
- ↓ Kolektiv autorů: **Městský standard plánování, výsadby a péče o uliční stromořadí jako významného prvku modrozeleňé infrastruktury pro adaptaci na změnu klimatu**, IPR, 2021.

Standard představuje souhrn nezbytných zásad pro kvalitní plánování, výsadbu a péči o stromořadí v městských ulicích s cílem plně rozvinout jejich potenciál, který od nich očekáváme. Jeho zásady a definice lze dobře využít i pro menší sídla.

- ↓ Placková R., Kylarová K.: **Nechemické odstraňování plevelů na veřejných prostranstvích**, Sít ekologických poraden STEP ve spolupráci s Hnutím Duha, 2017. Metodika předkládá informace k problematice používání herbicidů v městském prostředí. Zároveň představuje vybrané preventivní a nechemické postupy na odstraňování plevelů.

Ochranné kotvení strom nejen stabilizuje, ale zároveň mu poskytuje ochranu před vnějšími vlivy

03 PÉČE O DŘEVINY NA VEŘEJNÝCH PROSTRANSTVÍCH

Nevzhledná a neudržovaná zeleň není dobrou vizitkou žádné obce. Přitom stačí nepodcenit péči o stromy po výsadbě. Tím do budoucna výrazně snížíme náklady na jejich ošetřování. Drobná ranka po ustříhnutí větévky se zahojí za pár měsíců, ale velká řezná rána po motorové pile se už do konce života stromu nemusí zahojit vůbec.

Chceme-li kvalitní zeleň v obcích, pak je nutně vyžadovat odbornou péči. Nevhodně provedené zásahy do koruny mohou strom ve vývoji citelně ohrozit.

Pravidelná péče by ale rozhodně neměla být zaměřena pouze na řez stromu.

Důležité je kontrolovat stanovištní podmínky a zdroje možného ohrožení. V případě déletrvajícího sucha je potřebné strom zavlažit dostatečným množstvím vody. Stále kontrolujeme úvazky a kotvení, pokud je daný strom ještě má. Kontrolujeme i okolí báze kmene, zda není příliš zhutněno. Sledujeme, zda je kmen dostatečně zabezpečen proti poškození při sekání okolního porostu. Jak již bylo řečeno, zvláště při sekání křovinořezy bývají báze kmenů nenávratně poškozeny.

U dospělých stromů rovněž kontrolujeme zdravotní stav. Případný řez svěříme odborníkovi, nejlépe certifikovanému arboristovi.

Péče o dřeviny se u nás postupně čím dál více zkvalitňuje a profesionalizuje. Musíme ovšem mít také na paměti, že přílišná péče škodí. Jde především o vyvážení správného poměru. I dospělý či starý strom má mít určité procento suchých větví. Ty napomáhají větší biodiverzitě v koruně stromu a jeho okolí, proto je nemusíme vždy řezat. V tomto ohledu vždy záleží na konkrétní lokalitě.

Snažíme se vyvarovat odřezávání velkých větví, protože příliš velké rány se mění v otevřené dutiny. Zde platí „čím menší průměr větve odřezáváme, tím lépe“.

Pozor je třeba dát na povolování ochranných úvazků, aby nezarůstaly do kmene stromu.

Doporučená literatura:

Machar I. a kol: Metodika péče o významné stromy, UPOL, 2022.

Metodika obsahuje strukturované postupy pro specifikaci návrhů péstební péče o významné stromy (řezy, bezpečnostní vazby, sanace dutin, podpěry stromů, hromosvody apod.); pro zlepšování stanovištních podmínek významných stromů; pro výběr vhodného termínu provedení navržených péstebních opatření. Nad rámec běžně realizovaných postupů bude navržena metodologie systémového monitoringu realizovaných opatření, především: postupy technologického a biologického dozoru při ošetření významných stromů a evidence výsledků hodnocení a provedených ošetření významných stromů.

OCHRANA STROMŮ PŘI STAVEBNÍCH ČINNOSTECH

Každý vzrostlý strom v intravilánu je velice cenný. Nastane-li situace, že se dřevina ocitne v blízkosti staveniště, je potřeba ji náležitě ochránit a minimalizovat dopady.

Velmi dobrou pomůckou pro jasné definování ochrany stromů při stavebních činnostech jsou Standardy péče o přírodu a krajinu – řada A – arboristické standardy. V tomto případě nás zajímá standard Ochrana dřevin při stavební činnosti.

OCHRANNÁ OPATŘENÍ

Nejúčinnější ochranné opatření spočívá v dodržení dostatečného odstupu od stromu. Nejlepší je plochu kolem stromu oplotit. U jednotlivých dřevin je potřeba chránit kořenovou zónu.

Chráněný kořenový prostor stromu při ovlivnění stavbou by měl být vymezen jako kruhová plocha o poloměru desetinásobku průměru kmene ve výčetní výšce (tj. ve 130 cm od paty kmene).

Dočasně oplocení musí být přiměřeně vysoké (minimálně 1,5 m), pevně zakotveno v půdě, přiměřeně trvanlivé a dobře rozpoznatelné i za snížené viditelnosti.

K nejčastějším příčinám poškození nových výsadeb patří výrazné poranění báze kmene křovinořezem. Takovéto stromy jsou již neperspektivní pro další růst a je potřebné přistoupit k jejich výměně.

Vegetační plochy v okolí stromů nesmějí být znečištěny toxickými látkami (např. stavební chemie – kyseliny, louhy, barvy, cement, pohonné hmoty). Manipulace s nimi je možná ve vzdálenosti nejméně 10 m od okraje průmětu korun dřevin.

Otevřené ohně je možné zakládat pouze ve vzdálenosti větší než 20 m od okraje průmětu dřevin. Zdroje tepla (např. motorové agregáty) je nutné umístit do vzdálenosti větší než 5 m od okraje průmětu korun dřevin.

Kořenové prostory též nesmějí být nadměrně zamokřeny či zaplaveny v důsledku stavebních činností.

Stromy na staveništi se musí chránit proti mechanickému poškození (např. pohmoždě-

ní kůry kmene, větví a kořenů a poškození koruny) vozidly, stavebními stroji a speciálními stavebními postupy, a to oplocením.

Účinky výkopů na stromy závisejí na jejich kořenovém systému, čase trvání a na roční době, v níž je výkop otevřen. Ochrana kořenů proti zásahu do prostoru stromu je jedním z nejdůležitějších faktorů. Jejím cílem je způsobení co nejmenšího poranění při zásahu do kořenového prostoru a následně vytvoření co nej příznivějších podmínek pro regeneraci kořenů. Kořeny je nutno chránit před vysycháním a účinky mrazu. K zamezení slouží technické prvky, jako je například kořenová clona.

Při přeseknutí kořene, který není následně řádně ošetřen, se poškozené místo stává snadno přístupným pro dřevokazné houby. Ač se jejich účinek neprojeví hned, do budoucna mohou mít poškozené stromy problémy se statikou.

Nežádoucí jsou rovněž navážky půdy. Snižování terénu může probíhat jen za hranicí chráněného kořenového prostoru.

Během stavební činnosti rovněž provádíme zvýšenou péči o ohrožený strom (např. zálivka, mulčování, odstranění konkurenčních porostů bylin).

Doporučená literatura:

- ↓ **Ochrana stromů při stavebních pracích, odborně populární plá-kát, SZKT, 2019.**
- ↓ **Arboristický standard – Ochrana dřevin při stavební činnosti, AOPK ČR, 2017.**

Ochrana stromů na staveništi byla v tomto případě zcela opomenuta. Vlivem zhutnění a toxických látek mohou být přírodní podmínky pro růst dřevin citelně ovlivněny.

04 VHODNÉ DRUHY A PROSTOROVÉ USPOŘÁDÁNÍ **DŘEVIN V OBCÍCH**

*Péče o památky zahradního umění, které obklopují
mnohá zámecká sídla, vyžaduje specifické znalosti
a zkušenosti z různých oborů.*

SPRÁVNĚ ZVOLENÝ DRUH JE ZÁKLADEM ÚSPĚCHU

Identita zeleně venkovských sídel je do značné míry určena tradičními historickými formami zeleně. Ty zásadním způsobem spoluvytvářejí dnešní obraz české vesnice.

Při úpravách veřejných prostranství je třeba ctít tradiční a místní druhy. Dalo by se říci, že některé obce si „hrají“ na města a přejímají sortiment, který na venkov nezapadá. Tím se vytrácí *genius loci* daného sídla.

Přitom není těžké držet se osvědčených druhů, které jsou místně aklimatizovány a do daných přírodních podmínek patří. Tyto dřeviny se lépe ujímají, dobře prospívají a spoluvytvářejí venkovský charakter.

Při výsadbách například rozlišujeme, jaké druhy umístíme do okolí kostelů a hřbitovů, co je vhodné na historickou náves, jaké stromy určují farní a školní zahrady či co vysadíme v okolí vodních toků a rybníků.

V zastavěných územích obcí, podél komunikací a jiných veřejných prostorů a v jejich dohledné blízkosti je dobré vyvarovat se sloupovitě rostoucích druhů a kultivarů dřevin, zejména jehličnanů, minimalizovat dřeviny s výrazně barevnými listy či jehlicemi (jako např. pestrolisté kultivary javorů, svídy, vrby), vyvarovat se dřevin s habitem (vzhledem) výrazně nápadným a pro okolí netypickým (převíslé nebo bizarní formy dřevin) a omezit stálezelené dřeviny (jako např. pěnišníky, kaliny).

Celkově se doporučuje jehličnany používat pouze omezeně a vhodně je kombinovat s opadavými listnatými dřevinami.

Bez ohledu na respektování tradic a funkcí byly od 60. do 80. let 20. století po vsích v celé ČSR vysazovány jehličnaté dřeviny. V řadě sídel dodnes setrvávají a jejich výměna za lépe se hodící druhy je povolná.

Svůj venkovský charakter ztrácejí obce i vysazováním exotických dřevin a různých kultivarů dřevin (např. červenolisté javory na návsi). Tyto exoty byly vždy doménou zámeckých parků a zahrad.

Je vhodné si uvědomit, že zámecké parky a arboreta jsou z pohledu sortimentu zeleně i funkce určitou „anomálií“. Ta vznikla za určitých historických okolností a z určitých příčin. Je dobré tuto skutečnost respektovat. Není proto žádoucí, aby se exoticky vyhlížející dřeviny rozšiřovaly dále do obce či krajiny. Zanikla by tím mimo jiné i atraktivita samotného parku a vzájemný kontrast a harmonie místa.

Ve vnitřním obrazu sídla hraje důležitou roli i květinová výzdoba, ať už se jedná o letničky či trvalky. Rovněž jejich sortiment prošel dlouhým vývojem a je do jisté míry regionálně autentický. Používání tradičních venkovských druhů takové sídlo vždy povznesou a náležitě ho obohatí. Kvetoucí rostliny najdou uplatnění především na zahradách (školní, farní, soukromé), předzahrádkách a v omezené míře i na hřbitovech.

Volba stromů, keřů, ale i bylin by měla respektovat a volně interpretovat tradiční formy zeleně. Tím dosáhneme nejlepšího efektu.

Vzrostlé stromy vždy zdůrazňovaly významné stavby, např. kostely

PROSTOROVÁ ROLE DŘEVIN

Pro pochopení problematiky zeleně v obcích je nutné si uvědomit, že specifikum venkovské sídelní zeleně tkví především v její návaznosti na územní strukturu, v provázanosti sídelní zeleně s okolní krajinou a v její úzké vazbě na život venkovských obyvatel. Tyto obecné principy se během staletí vývoje promítly do konkrétních historických forem zeleně a do tradičního venkovského sortimentu rostlin. Porozumění a respektování těchto charakteristických znaků venkovské zeleně by mělo být základním předpokladem pro obnovu a soudobé řešení vegetačních úprav v obcích.

Prostorové i funkční řešení dřevin v obcích vždy reflektovalo půdorysný typ vesnice a uspořádání navazující plužiny. Vznikaly tak určité sestavy zeleně, které spoluutvářely charakteristickou siluetu venkovských sídel a podílely se na utváření místně specifického krajinného rázu.

Například u půdorysného typu návesních obcí se vyšší stromová zeleň koncentrovala v centru obce, kde zpravidla zdůrazňovala budovu kostela a vjezdy do stavení, ovocné stromy navazujících zahrad vytvářely nižší prstenec zeleně volně přecházející do okolní krajiny.

U silničních obcí se dominantně uplatňovala liniová zeleň podél komunikace.

U lánových obcí dal rozvolněnější charakter zástavby vzniknout dílčím shlukům zeleně. Hromadné vsi byly spojeny s nepravidelnou sestavou zeleně.

Tradiční uspořádání zeleně v obcích vznikalo nejen z důvodu specifických přírodních podmínek, ale odráželo i potřeby, názory a tradice místních obyvatel. Například pyramidální stromy stodol měly funkci bleskosvodu, stromy na návětrné straně stavení ho chránily před větrem, stromy zdůrazňovaly vlastnické tradice v polích a na loukách, lemovaly cesty či rostly

na křižovatkách cest. Sociální a kulturní potřeby obyvatel se odrazily ve vytváření souměrných kompozic u staveb, stromy zdůrazňovaly významné stavby atd.

Sadovnická tvorba by měla specifika venkovského prostoru uznávat a neměla by se zúžit na pouhou aplikaci obecně platných principů kompozice a výběru sortimentu rostlin.

Křížky u cest často doplňují symetricky vysazené dřeviny

DŘEVINY V PAMÁTKOVĚ CHRÁNĚNÝCH ÚZEMÍCH

Jedním ze zájmů památkové péče jsou i dřeviny a jejich role jak v památkách zahradního a krajinářského umění, tak i ve venkovských sídlech, městech i krajinných celcích.

Posuzována je volba vhodného sortimentu, opodstatněné prostorové uspořádání, zohlednění historických aspektů místa i zajištění odborné péče.

Cílem péče o památky zahradního umění je zachovat tato díla pro následující generace s vysokou mírou autenticity (původnosti, pravosti) původního záměru zakladatele (autora). Hlavním specifickým, kterým se liší památky zahradního umění od dalších uměleckých oborů, je jejich základní prvek – rostliny. Obtížnost práce s rostlinami je dána zejména jejich proměnlivostí v čase a v prostoru a zároveň také omezenou délkou života – tedy dobou existence v celkové kompozici. Obraz kompozice spoluvytvářený zejména dřevinami podléhá nejen změnám v průběhu roku, ale i vývojovým změnám jedinců. Zachování žádoucí kompozice je proto potřebné v průběhu let zajistit novými generacemi dřevin.

Doporučená literatura:

- Baroš A. a kol.: **Metodika pro výběr vhodných druhů dřevin a bylin pro venkovská sídla**, VÚKOZ, 2014.

Cílem metodiky je dát jasný návod, jak na kterémkoliv území v České republice nalézt doporučený sortiment dřevin (okrasných i ovocných) a bylin, který se skládá z ekologicky, esteticky i historicky vhodných druhů a odrůd rostlin, které podpoří specifický ráz a ducha místa vesnického prostoru. V metodice jsou uvedeny jednotlivé kroky, jak dospět ke správnému výběru, tj. které faktory respektovat a dále využívat.

- Mareček J.: **Krajinářská architektura venkovských sídel**, Česká zemědělská univerzita – FAPPZ, 2005.

Publikace pojednává o identitě venkovské zeleně, definuje její strukturu, prostorové uspořádání, kategorizaci jednotlivých typů sídelní zeleně atd.

- Velebil J. a kol.: **Péče o dřeviny a jejich zachování v památkách zahradního umění**, VÚKOZ, 2016.

Metodika se zabývá problematikou dřevin v památkách zahradního umění, konkrétně péčí o všechny typy dřevinných formací tak, aby byl zajištěn jejich dlouhodobý zdárný růst na stanovišti při uchování všech důležitých funkcí, zejména pak estetické a ekologické. Vhodně zvolené pěstební opatření je jedním z nejdůležitějších aspektů problematiky péče o dřeviny, která je rozváděna v této metodice.

- Bulíř P. a kol.: **Evidenc a hodnocení vegetačních prvků v památkách zahradního umění**, VÚKOZ, 2015.

Metodická pomůcka je zaměřená na evidenci a posuzování okrasných dřevin, bylin a jejich porostů v zahradách a parcích považovaných za památky zahradního umění. Jejím cílem je podání návodu na získávání podstatných informací o uvedených vegetačních prvcích, které jsou potřebné a využitelné jak v oblasti jejich správy, tak ve sféře jejich údržby, při přípravě plánovacích, projektových i realizačních dokumentů řešících kupř. jejich revitalizaci, rekonstrukci nebo otázky průběžné pěstební péče v kompozičním nebo také umělecko-historickém kontextu, anebo z důvodů environmentálních, studijních, edukačních či propagačních.

- Pejchal M. a kol.: **Nepůvodní dřeviny v památkách zahradního umění**, BÚ AV ČR, 2021.

Metodika je zaměřena na doporučení pracovních postupů obnovy květinových záhonů v objektech krajinářské architektury s významnou kulturně historickou hodnotou na území České republiky, které mohou být předmětem zájmu památkové péče. Poskytuje návod na hodnocení aktuálního stavu záhonů, přístupy k jejich navrhování

a projektování se zachováním vysokého stupně jejich autentičnosti. Důraz je kladen také na autenticitu historických sortimentů květin.

- ↓ Krejčířík P., Křesadlová L.: **Obnova vysokých tvarovaných stěn v památkách zahradního umění**, NPÚ, 2015.

Metodika je určena především pro majitele a správce historických areálů a další osoby a subjekty, které vstupují do procesu péče o památky zahradního umění, včetně pracovníků státní správy.

- ↓ Novák Z.: **Dřeviny na veřejných městských prostranstvích**, Státní ústav památkové péče v Praze, 2001.

Metodika se zaměřuje na uchování té části odkazu našich předků, kterou představuje způsob užití dřevin na veřejných městských prostranstvích. Na historický exkurz navazují kapitoly týkající se významu dřevin, metodické pokyny k výsadbám i vhodný sortiment dřevin.

- ↓ Sojková E. a kol.: **Zásady ochrany a obnovy zeleně městských památkových zón**, VÚKOZ, 2015.

Cílem metodiky je stanovení zásad pro ochranu, obnovu a péči o zeleň ve specifických územích s kulturně - historickými hodnotami – městských památkových zónách. Pozornost je zaměřena jednak na tvorbu nástrojů v rámci územně plánovací dokumentace – stanovení podmínek pro ochranu památkové hodnoty a charakteru území, jednak na technologie obnovy, rozvojové a udržovací péče o jednotlivé typy ploch zeleně, a také na sortimentní výběr dřevin.

- ↓ Křesadlová L. a kol.: **Management plán ochrany památkových hodnot památek zahradního umění**, NPÚ, 2015.

Metodika přináší vzor praktického uplatnění řady ryze odborných výstupů a analýz v procesu efektivního plánování každodenní péče o památky zahradního umění. Popisuje postup, jak na základě objektivizovaného hodnocení jednotlivých parametrů hmotné substance i nehmotných hodnot konkrétní památky vytvořit dokument definující potřebnou náplň péče a limity pro její využívání.

- ↓ Pavlačka R.: **Studie obnovy památky zahradního umění, ideová fáze projektové přípravy**, NPÚ, 2017.

Metodika je pomůckou zaměřenou na téma projektování obnovy památky zahradního umění.

- ↓ Kuřková T. a kol.: **Metodika obnovy květinového záhonu**, MENDELU, 2022.

Metodika je zaměřena na doporučení pracovních postupů obnovy květinových záhonů v objektech krajinářské architektury s významnou kulturně historickou hodnotou na území České republiky, které mohou být předmětem zájmu památkové péče. Poskytuje návod na hodnocení aktuálního stavu záhonů, přístupy k jejich navrhování a projektování se zachováním vysokého stupně jejich autentičnosti. Důraz je kladen také na autenticitu historických sortimentů květin.

Dvojice vzrostlých lip lemuje vjezd do stavení

05 PAMÁTNÉ A VÝZNAMNÉ **STROMY,**
ALEJE A SADY

PAMÁTNÉ STROMY

Velkou pozornost si v našich sídlech zaslouží památné stromy, kterými se mohou stát mimořádně významné stromy, jejich skupiny a stromořadí. Stromy za památné vyhlásí rozhodnutím příslušné orgány ochrany přírody podle zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny.

VYHLAŠOVATELÉ PAMÁTNÝCH STROMŮ

Památné stromy, jejich skupiny a stromořadí vyhlásí ve své územní působnosti příslušné orgány ochrany přírody – pověřené obecní úřady (obce II. stupně), jim na stejnou úroveň postavené úřady statutárních měst, Magistrát hlavního města Prahy, na území národních parků a chráněných krajinných oblastí správy národních parků a správy chráněných krajinných oblastí, na území vojenských újezdů újezdní úřady. Na ostatních územích určených pro obranu státu je kompetentní Ministerstvo životního prostředí ČR.

Návrh na vyhlášení stromu za památný může podat každý občan ČR. V návrhu je potřeba uvést, o jakou dřevinu se jedná, kde se nachází a zdůvodnění návrhu. Náměty je nejlépe podávat na příslušné úřady, v případě městských úřadů nejčastěji na odbory životního prostředí.

KRITÉRIA PAMÁTNÝCH STROMŮ

Pro výběr stromů k vyhlášení za památné nebyla dosud stanovena žádná striktní pravidla. Obecně řečeno je možno za památné stromy prohlásit dřeviny vynikající svým vzrůstem, věkem, významně krajinné dominanty, zvláště cenné introdukované (nepůvodní) dřeviny a v neposlední řadě dřeviny historicky cenné, připomínající historické události nebo ty, se kterými jsou spojeny různé pověsti.

OCHRANA PAMÁTNÝCH STROMŮ

Památné stromy je zakázáno poškozovat, ničit a rušit v přirozeném vývoji. Jejich ošetřování je prováděno se souhlasem orgánu, který ochranu vyhlásil. Pro zabezpečení před škodlivými vlivy mají památné stromy ochranné pásmo, ve kterém lze stanovené činnosti a zásahy provádět jen s předchozím souhlasem orgánu ochrany přírody.

Ochranné pásmo je ze zákona ve tvaru kruhu, v jehož středu je památný strom, s poloměrem, který se rovná desetinásobku průměru kmene ve výšce 130 cm nad zemí. Příslušné orgány mohou též dle potřeb ochrany stromu ono pásmo vymezit v jiném rozsahu. Na území ochranného pásma není dovolena žádná pro strom škodlivá činnost, například výstavba, terénní úpravy, odvodňování a chemizace.

Všechny památné stromy jsou v terénu viditelně označeny malým státním znakem. Památné stromy u nás eviduje Agentura ochrany přírody a krajiny ČR. V ústředním seznamu ochrany přírody můžete památné stromy vyhledávat a filtrovat podle různých kritérií. Nahlédnout do něj můžete na webových stránkách <http://drusop.nature.cz>.

Doporučená literatura:

Reš B., Štěrbá P.: **Památné stromy**, AOPK ČR, 2010.

Metodika se komplexně zabývá tématem památných stromů, jejich ochranou, právními aspekty, problematikou vyhlásování, evidencí a péčí.

Památnými stromy mohou být i výrazné krajinné dominanty

VÝZNAMNÉ STROMY

V našich sídlech mnohdy rostou i další dřeviny, které si zaslouží pozornost, úctu a ochranu.

Jsou to tzv. významné stromy. Za ně jsou považovány dřeviny, které jsou spojeny s důležitou událostí, s poselstvím určité historické skutečnosti nebo místa, na němž rostou. Mohou to být též jedinci nápadní velikostí nebo krajinné dominanty či zvláštní dendrologické taxony.

Důležitost takového stromu může být posílena tím, že jeho význam byl též uznán určitou institucí (např. městský úřad, kartografické instituce, správy lesů, zařazení do databáze významných stromů určitého území a podobně).

Nejčastěji jde o význam kulturně-historický, krajinotvorný a ekologický.

Významnost stromu může být zvýrazněna tím, že jej příslušný orgán ochrany přírody vyhlásí za památný strom.

Podle specifických vlastností a charakteristik můžeme stromy podle významnosti zařadit do níže uvedených kategorií:

1. Stromy s kulturně-historickým významem
2. Stromy s krajinotvorným a orientačním významem
3. Stromy mimořádného ekologického významu
4. Stromy s výrazným dendrologickým potenciálem
5. Stromy právně chráněné, stromy v červených seznámkách a stromy oceněné v soutěžích

Významný strom je doporučováno řádně označit, aby nebyl považován za „běžnou“ zeleň. Teprve vhodným označením může nabýt většího významu a získat si větší respekt lidí. Svojí důležitostí vystupuje nad okolní porost a při úpravách okolí je na něj pohlíženo jako na nepostradatelný prvek.

Při parkových úpravách a dalších revitalizacích zeleně má strom mnohem větší šanci stát se důležitou a nepostradatelnou součástí budoucí podoby místa, na kterém se nachází. Příkladem mohou být „lípy republiky“, které jsou u nás průběžně sázeny od roku 1918 na výročí vzniku ČSR.

Cílevědomé a kvalitní označení významných stromů je základem uvědomění si jejich hodnoty a zároveň uchováním jejich poselství pro další generace.

Stromy, jež doplňují naše veřejná prostranství, mohou kromě svého biologického významu nést určitá poselství, být pojítkem mezi generacemi a zároveň mohou dobře posloužit i v komunikaci místních samospráv s veřejností (slavnostní výsadba stromu na výročí obce, oslavy Dne stromů, adopce stromů atp.).

Doporučená literatura:

Machar I. a kol.: **Identifikace a hodnocení významných stromů**, UPOL, 2022

Metodika obsahuje strukturované postupy pro identifikaci a záznam polohopisu významných stromů; vizuálního hodnocení vitality, zdravotního stavu a stability významných stromů, včetně detailního popisu symptomů stanoviště a nalezených defektů na bázi kmene, kmeni a v koruně významných stromů; vizuálního hodnocení významných stromů jako biotopů pro organismy v nich žijící; přístrojového hodnocení hnilob a defektů kmenů a větví významných stromů akustickým tomografem; dílčí metodický postup přístrojového hodnocení stability významných stromů (odolnosti vůči vývratu a zlomu kmene) tahovou zkouškou; dílčí metodický postup specializovaného biologického průzkumu významných stromů; dílčí metodický postup pro hodnocení rizik spojených s mechanickým selháním významných stromů.

↓ Rudl, A., Machar I.: **Významné stromy České republiky**, UPOL, 2021

Kniha představuje široké i odborné veřejnosti téma významných stromů, z nichž mnohé jsou výjimečnými památníky našich dějin.

„Lípy republiky“ jsou významné stromy se silným poselstvím. Na snímku je „lípa republiky“ před ZŠ Vinoř, která byla slavnostně vysazena 28. 10. 1968. Rok 2018 přinesl 100. výročí vzniku ČSR.

ALEJE – DŮLEŽITÁ SOUČÁST NAŠÍ KRAJINY

Alej neboli stromořadí je označení pro řadové výsadby stromů v zahradní architektuře jako prvek sadovnické tvorby. Jde o skupiny stromů vysazené v linii, obvykle v pravidelných rozestupech. Aleje zpravidla doprovází vodní toky, hranice pozemků nebo dopravní komunikace. V Čechách a na Moravě mají velmi starou tradici, která je na území ČR doložena již v době vlády Karla IV.

Liniová výsadba může mít formu jednoduché aleje nebo řady keřů, převážně doplněných stromy.

Alej má vést od určitého místa k cíli a má usměrňovat zájem návštěvníků směrem k významným krajinným dominantám (přírodní útvary, stavby, sídla) jejich skrýváním, částečným odhalováním a průhledy na vhodném místě. Vysazené stromy mohou rámovat měnící se obrazy krajiny.

Aleje jsou nositeli významných estetických a ekologických hodnot a hodnot kulturně-historických a přírodních. Jsou významné též z psychologického hlediska, jako vjem bezpečného a obydleného prostoru.

Tyto linie jsou zpravidla dobře rozlišitelné a hrají nezaměnitelnou roli při formování obrazu krajiny.

Aleje utvářejí harmonický charakter české krajiny a jsou svědectvím promyšleného komponování krajiny s naplněním estetických cílů jejich zakladatelů, ale i šetrného přístupu venkovského lidu k okolnímu prostředí.

Alejím by se rovněž mělo dostávat odborné péče, aby co nejlépe a nejdéle plnily svůj účel. Z hlediska historické autenticity je třeba se při údržbě, ošetřování, revitalizaci či celkové obnově co nejvíce přiblížit vzhledu, který zamýšlel zakladatel aleje.

Zachování původního druhu, jeho změna nebo použití nové odrůdy, to vše ovlivňuje jedinečnost, budoucí údržbu a náklady s ní spojené.

Při rekonstrukcích alejí je zapotřebí pracovat s dochovanými historickými archivními mapovými a dalšími podklady, a to na základě detailního terénního průzkumu. Při určování roztečí stromů bychom neměli vycházet pouze ze současné metrové míry, když v době zakládání alejí byly užívány míry jako sáhy, kročeje či lokty. Aleje běžných cest mají obvykle rozteče mezi 5 až 9 metry, významnější cesty a silnice pak rozteče mezi 9 až 12 metry.

Doporučená literatura:

- ↓ Hendrych J. a kol.: **Metodika mapování, evidence, dokumentace, péče a ochrany významných alejí a jejich dřevin**, VUKOZ, 2015.

Obsáhlá metodika se komplexně zabývá problematikou alejí. Popisuje význam a hodnoty alejí, aspekty péče a ochrany, možnosti obnov alejí, mapování a dokumentaci alejí a množení alejových dřevin.

- ↓ Klemensová M. a kol.: **Aleje Moravskoslezského kraje – koncepce jejich zachování, obnovy a péče o ně**, Arnika – Centrum pro podporu občanů, 2015.

Publikace se zabývá historií i současností silničních stromořadí, teorií i praxí jejich ošetřování a ochranou (včetně právního rámce). Blíže se věnuje alejím Moravskoslezského kraje, avšak nechybí ani ukázky dobré praxe z Německa a Polska.

- ↓ Esterka J. a kol.: **Silniční stromořadí v české krajině – koncepce jejich zachování, obnovy a péče o ně**, Arnika – Centrum pro podporu občanů, 2010.

Publikace je metodikou k zachování silničních alejí v české krajině. Je uvedena historickým exkurzem do doby vzniku alejí, na který navazuje krajinářsko-architektonický rozbor fenoménu silničních stromořadí. Text se dále věnuje současnému přístupu k silničním alejím a ozřejmuje jejich funkce.

Aleje jsou nedílnou součástí naší krajiny, a proto bychom je měli udržovat a rovněž navracet na místa, kudy historicky vedly.

OVOCNÉ STROMY A SADY

Staré ovocné sady a extenzivní výsadba ovocných dřevin jsou v dnešní stále více uniformní krajině důležitým prvkem. Představují tradiční péči o krajinu a významné kulturní dědictví. Ovocné sady, aleje či ovocné solitérní stromy významně dotvářejí architektonickou podobu lidských sídel a jsou důležitou složkou životního prostředí.

Zakládání ovocnářských spolkových či školních štěpnic na venkově začíná koncem 19. století. Nyní se můžeme ve venkovském prostoru setkat s bohatou škálou místních, krajových i zahraničních tradičních odrůd. Pro produkci ovoce jsou od poloviny 20. století zakládány intenzivní sady jako plošné kultury v zemědělských blocích s pravidelnou a náročnou údržbou. V současné strojově udržované krajině je řada ploch hospodářsky přetěžována, a naopak mnoho pozemků zarůstá náletovými invazními rostlinami i v místech, kde dříve rostly ovocné stromy.

Pro funkční výsadby v krajině uplatňujeme extenzivní typy výsadby. Můžeme rozlišit následující formy výsadeb.

O ovocné sady je potřebné pravidelně pečovat

Polní a selské sady

Polní sady dříve sloužily mnoha venkovským rodinám pro pěstování ovocných stromů ve volné krajině. Dřeviny byly zpravidla vysazené v řadách, které byly zatravněné, a v meziřadí se pěstovaly zemědělské plodiny a keře. U selských sadů byla v meziřadí tráva, která se sklízela na seno, nebo ji spásala hospodářská zvířata (ovce, kozy i krávy).

Pastevní sady

Jsou to krajinotvorné extenzivní sady, které jsou jakýmsi spojovacím mostem mezi ovocnými sady a lesními porosty. Vznikaly tak, že na pastvinách byly nechány semenáče planých jabloní, hrušní, třešní, případně vysazené skupiny i solitéry dlouhověkých ovocných stromů, často také semenáčů nebo tzv. odkopků, které poskytovaly úrodu dobytku, ovčím i lidem.

Venkovské zahrady

Ovocné stromy měly v zahradách vždy své pevné místo, plnily důležitou roli v zásobení domácností. Ovocné výsadby v nich bývaly a jsou druhově pestré, různého stáří i forem. Hojně bylo donedávna i pěstování ovocných stromů na návších před domy a ovocných keřů v předzahrádkách, např. rybíz, angrešt, dřín. Lískové keře, bez černý či morušě se vysazovaly do výběhů drůbeže. Ořešák na venkovských dvorech byl generační symbol rodiny i produkční a stínodárný strom. Avšak v posledních letech se ovocný strom stává v mnoha zahradách ohroženým druhem vlivem upouštění od samozásobení a trendu zřizování zahrad pouze pro pasivní odpočinek.

Ovocné aleje

Aleje stromů vytvářely a vytváří jedinečný fenomén naší krajiny. Po stranách hlavních, místních i polních cest se vysazovaly aleje jabloňové, třešňové, ale i hrušňové, švestkové, višňové, jeřabinové a ořešákové.

Solitérní a skupinové výsadby stromů

Samostatně stojící stromy nebo malé skupiny stromů byly v krajině v minulosti častější, než je tomu dnes.

Dlouhověké jabloně, hrušně, třešně, ořešáky, oskeruše a další ovocné stromy stojí často osamoceně na návsi, u domů nebo stodol, ve dvorech, v poli u cest, kde připomínají zaniklou tradici.

Školní, obecní, panské a farské zahrady

Jedná se o sady či zahrady se štěpovanými ovocnými stromy, které byly zakládány pro vzdělávání, šlechtění i pro produkci plodů při školách, při panských dvorech, kláštřích a farách, na obecních pozemcích (např. na návších, na loukách, v nivách potoků nebo na svazích).

Záchranné výsadby

Záchranné výsadby sledují především šlechtitelský a biologický význam a mají za cíl uchovat jedinečný genofond starých, místních a krajových odrůd. Záchranné výsadby dnes navazují na národní sbírky v Průhonících, Holovousích, Žabčicích atd.

Staré odrůdy ovocných dřevin

Tradiční, krajové a místní odrůdy, obecně spolu nazývají „staré odrůdy“, jsou odrůdy ovoce, které se pěstovaly a využívaly cca do 50. let 20. století. Tyto staré odrůdy jsou kulturním dědictvím a zvyšují biodiverzitu v zemědělské krajině. Jsou často dobře přizpůsobeny místním podmínkám a klimatickým podmínkám, mnohé odolávají mrazu, některé suchu, jiné nedostatku živin v půdě a některé i lépe odolávají chorobám a škůdcům. Jako vysokokmeny a polokmeny mají významnou krajinářskou a estetickou hodnotu.

Nový trend – zakládání ovocných sadů

Po období úpadku extenzivních ovocných sadů, což představovalo velkou ekologickou, krajinářskou i kulturní ztrátu, dochází nyní k obnově jejich zašlé krásy. Místní lidé, spolky, ale i samosprávy si začínají znovu uvědomovat důležitost ovocných sadů a jejich potenciál. Některé sady se obnovují na původních místech, a pokud už zcela zanikly, tak vznikají sady nové. Stále častěji jsou zakládány tzv. komunitní sady, kdy se sami obyvatelé a spolky společně o sad starají a využívají jeho hojnosti.

Doporučená literatura:

- ↓ Hrdoušek V. a kol.: **Milión stromů – Příručka pro výsadby ovocných dřevin do krajiny Čech, Moravy a Slezska**, Petr Brázda a MAS Strážnicko, 2016.

Příručka je zaměřena na záchranu, pěstování a užití místních, krajových, tradičních a dalších odolných odrůd ovocných dřevin. Je určena pro extenzivní výsadby ovocných dřevin, které budou plnit produkční a současně i výše uvedené mimoprodukční funkce v krajině.

- ↓ Lokoč R. a kol.: **Sedm tváří ovocnářství**, MAS Jeseňník, 2012.

Publikace prezentuje ovocnářskou tradici i současnost ve vybraných oblastech Moravy a Slezska a výsledky mapování starých a krajových odrůd ovoce. Naleznete zde také tradiční způsoby zpracování, zajímavé regionální recepty aj.

- ↓ Tetera V.: **Záchrana starých a krajových ovocných odrůd**, ČSOP Bílé Karpaty, 2003.

Metodika přináší historii ovocnářství, význam zachování ovocných odrůd a sadů, zabývá se genofondem, pomologií a výsadbou a péčí o ovocné dřeviny.

- ↓ Lípa M.: **Mapování ovocných stromů v krajině**, EC Meluzína.

Metodika řeší vše, co k mapování starých ovocných odrůd patří: vyhledávání a značení ovocných stromů v krajině, dokumentaci stromu na stanovišti, odběr pomologických vzorků k určení odrůdy, dokumentaci plodů, evidenci všech údajů v databázi a v geografickém informačním systému.

- ↓ Součková H.: **Nákladovost spojená s výsadbou starých a krajových odrůd ovocných dřevin v podmínkách severních Čech**, FŽP Univerzita J. E. Purkyně Ústí nad Labem, 2010.

Metodika má přispět k obnově výsadeb starých a krajových odrůd ve volné krajině. Dalším cílem je provést vlastní zjišťování nákladovosti spojené s technologií výsadeb ovocných dřevin při obnově mezi a v blízkosti agrárních valů a teras na lokalitách, kde jsou vysázeny vysokokmenné stromky z ovocné školky.

Sídla se nikdy nenacházela „vedle“ krajiny, ale byla „srostlá“ s okolní krajinou. Právě tyto přechody zajišťovaly například ovocné sady.

06 **OCHRANA DŘEVIN**
PŘED ŠKODLIVÝMI ORGANISMY

K udržení reprezentativnosti dřevin v našich sídlech a zajištění jejich správného vývoje je často nezbytná přesná a včasná diagnostika problémů dřevin. Poruchy, poškození, choroby či napadení škůdci se často vyskytují i v udržované zeleni. Nedostatky v přesné identifikaci a v rychlém provedení ochranných zásahů často snižují její kvalitu a zvyšují náklady na nápravu.

PŘÍČINY POŠKOZENÍ DŘEVIN

Biotické faktory – houby a houbám podobné organismy, bakterie a fytoplazmy, viry, žravý hmyz, savý hmyz a roztoči, hádátka, ptáci, savci včetně člověka.

Abiotické faktory – extrémní počasí (pozdní jarní a časné podzimní mrazy, mráz, sucho, sluneční úžeh a spála, vítr, kroupy, intenzita světla), půdní podmínky (utužení, zakorňování, záplavy, nedostatek živin), chemické látky a směsi (herbicidy, posypové soli, motorový olej a paliva, výfukové plyny, lokální emise a imise), další faktory (spojené s přesazením, mechanické vlivy (úvazy, motorová vozidla aj.), oheň, selhání srůstu roubu).

Úspěšná diagnostika vyžaduje nejen zahradnické a rostlinolékařské znalosti a zkušenosti, ale i schopnost správně analyzovat a řešit problémy.

Preventivní opatření ochrany dřevin zahrnují: optimální stanovištní podmínky (světlo, teplota, vlhkost, pH půdy, živiny), výběr vhodného druhu, zdravý výsadbový materiál, prostorová izolace, výživa a hnojení, zálaha, likvidace zbytků, hygienická opatření.

Přímá ochranná opatření jsou: fyzikální (optické – barevné lepové desky, světelné pastě, feromonové lapače, ochranné sítě; termické – usmrčení škodlivých organismů), mechanická – odstranění napadených částí a jejich likvidace, biologická – cílem je snížení hustoty patogenů a škůdců cílenou podporou a využitím antagonistů ve veřejné zeleni, chemická – přípravky na ochranu rostlin.

📌 Doporučená literatura:

Šafránková I.: **Metodika ochrany veřejné zeleně před škodlivými organismy**, Ministerstvo zemědělství, 2015.

Metodika je soustředěna na způsoby rozpoznání a určení příčin špatného zdravotního stavu veřejné zeleně a na možnosti výběru metody jeho řešení, přičemž jsou zdůrazněny různé alternativy použití přípravků a rizika, která tak mohou vzniknout.

📌 Čermák P. a kol.: **Atlas poškození dřevin**, Ústav ochrany lesa a myslivosti LDF MENDELU v Brně, 2014.

A photograph of a lush green park. In the foreground, a large, dense tree with vibrant green leaves frames the top and right sides of the image. Below the tree, a path leads through a grassy area towards a small pond. The pond is surrounded by green grass and some reeds. In the background, more trees and a tall lamppost are visible. The overall scene is bright and sunny, with strong shadows cast by the trees.

07 **ZADÁVÁNÍ VEŘEJNÝCH ZAKÁZEK** V OBLASTI
ZAKLÁDÁNÍ A ÚDRŽBY VEŘEJNÉ ZELENĚ

Pro zajištění péče o veřejnou zeleň může být využíván režim veřejných zakázek. Důležité je promyšlené zadávání těchto zakázek, aby výsledkem byla odborná a řádná péče o zeleň.

Veřejná zakázka je ve své podstatě situace, kdy se subjekt označený za zadavatele rozhodne nerealizovat určitou činnost (výrobní, poskytování služby...) ve své vlastní režii (in house), ale vstoupí do vztahu s externím subjektem, který mu požadovaný statek za úplatu zajistí.

V procesu zadávání veřejných zakázek lze zohlednit mnoho požadavků týkajících se předmětu veřejné zakázky, resp. jeho realizace. Jde především o technické, obchodní a jiné podmínky realizace veřejné zakázky. V rámci uvedených požadavků lze zohlednit rovněž kritéria (požadavky) environmentálního charakteru a sociální podmínky. Zákon č. 137/2006 Sb., o veřejných zakázkách, ve znění pozdějších předpisů lze při vhodném vymezení předmětu veřejných zakázek a jeho podmínek použít jako jeden z nástrojů ochrany životního prostředí.

Péče o veřejnou zeleň je dlouhodobou investicí, která by měla být řešena podle projektu. Do zadání veřejné zakázky je potřebné uvést relevantní požadavky, které specifikují všechny úkony a definují použité materiály. K tomu nám napomohou měřitelná environmentální kritéria a povinnosti způsobu doložení a ověření.

V případě zakládání a údržby zeleně jde o velmi kvalifikovanou odbornou práci. U zeleně a zejména výsadeb vzrostlých dřevin se kvalita materiálu a provedení projeví často až za několik let po realizaci.

Není doporučeno svěřovat výsadbu stavebním firmám, protože obvykle nemají potřebnou kvalifikaci pro správné navržení a provedení výsadeb. Pokud je ozelenění součástí stavby, je doporučeno zakázku rozdělit na stavební a zahradnické práce a vybírat a určit realizátory zvlášť.

Jako jeden z podkladů by měl zadavatel od uchazečů vyžadovat reference o již realizovaných zakázkách podobného typu. Vhodnější jsou starší realizace (alespoň tříleté), neboť teprve po uplynutí této doby lze posoudit životaschopnost výsadeb a správné provedení, kvalitní povýsadbovou péčí atd.

Kvalifikačním předpokladem je dosažené vzdělání v oboru, absolvované kurzy a školení, doba působení firmy v oboru, zaměření firmy zapsané v živnostenském listu, případně certifikace (řada stromolezců je certifikovaných).

Doporučená literatura:

- ↓ Kohel M, Placková L.: **Zakládání a údržba veřejné zeleně, zahradnické služby a potřeby – Metodika pro zadávání veřejných zakázek**, Síť ekologických poraden STEP, 2016.

Metodika shrnuje doporučení a kritéria pro výsadby dřevin a zakládání travnatých ploch (výběr druhů, správné provedení a ošetření s ohledem na maximální ujímání a kvalitu, vybraná doporučení pro prevenci konfliktů a usnadnění údržby). Metodika se také zabývá údržbou travnatých a zpevněných ploch včetně hřbitovů, minimalizací potřebné údržby a používané chemie.

- ↓ Jurčík R.: **Úvod do odpovědných veřejných zakázek – Legislativa, kritéria a jejich použití**, Síť ekologických poraden STEP, 2016.

Veřejných zakázek se týká celá řada předpisů, které upravují proces zadávání, aby zakázky byly transparentní, hospodárné a nediskriminační. V textu najdete přehled legislativy, postup správného vypracování zadávací dokumentace a specifikaci technických kritérií, aby zakázka nebyla v rozporu se zákonem, ale zároveň zadavatel nakupoval zodpovědně.

08 **STANDARDY PÉČE** O PŘÍRODU A KRAJINU
A PRINCIPY PRÁVNÍ OCHRANY **DŘEVIN**

STANDARDSY PÉČE O PŘÍRODU A KRAJINU

Standardsy péče o přírodu a krajinu jsou doporučením, stanovujícím parametry výstupů a technický popis postupů jednotlivých činností běžně realizovaných v oblasti péče o přírodu a krajinu, včetně vlastností použitých materiálů, výrobků a definice pojmů. Standardsy po odborné opo-
nentuře vydává AOPK ČR, která je zpracovává ve spolupráci s akademickými pracovišti a dalšími odbornými autoritami v příslušných oborech. Standardsy mají v praxi široké možnosti využití. Pro investory jsou pomůckou, která napomáhá přesnému definování zadání pro projektanta, předmětu díla a pro hodnocení díla při jeho přebírání. Pokud zadání díla podléhá zákonu o zadávání veřejných zakázek, je dobré standardsy využít při formulaci zadávací dokumentace a následně při formulaci smluvních podmínek.

Pro veřejnou správu jsou pomůckou pro porovnání efektivity podporovaných opatření. Standardsy mohou přispět ke sjednocení výkonu státní správy. Samotné sjednocení používaných pojmů je velmi významné.

V neposlední řadě standardsy slouží jako závazný materiál pro pracovníky AOPK ČR a jsou podpůrným zdrojem pro další práci v navazujících činnostech (dotační nástroje, stanoviska a odborná vyjádření apod.). AOPK ČR také standardsy, tak jak jsou postupně schvalovány, propojuje s dalšími používanými metodickými pomůckami (např. v ceníku obvyklých opatření AOPK ČR je promítnuto členění jednotlivých typů řezů, definovaných v již schváleném standardu A 02 002 „Řez stromů“).

Tématem dřevin se zabývají především standardsy řady A – arboristické standardsy, a dále i standardsy řady C – ÚSES a krajinotvorné prvky.

Stávající rozdělení standardů řady A – arboristické standardsy, které se zabývají rozpracováním dílčích okruhů v péči o dřeviny rostoucí mimo les, je následující:

00 Obecné

00 001 Názvosloví

01 Kontroly, hodnocení, plánování

01 001 Hodnocení stavu stromů

01 002 Ochrana dřevin při stavební činnosti

02 Technologické postupy

02 001 Výsadba stromů

02 002 Řez stromů

02 003 Výsadba a řez keřů

02 004 Bezpečnostní vazby a ostatní stabilizační systémy

02 005 Kácení stromů

02 006 Ochrana stromů před úderem blesku

02 007 Úprava stanovištních poměrů dřevin

02 008 Zakládání a péče o porosty dřevin

02 009 Speciální zásahy na stromech

02 010 Péče o dřeviny kolem veřejné dopravní infrastruktury

02 010 Péče o dřeviny kolem veřejné technické infrastruktury

Doporučená literatura:

📌 **Standardsy péče o přírodu a krajinu** – web AOPK ČR – standardsy.nature.cz.

Web obsahuje plánované i vydané standardsy. Platné standardsy je možné zdarma stáhnout. Web je průběžně aktualizován o nové standardsy.

📖 Pešout P., Šterba P.: **Standardsy péče o přírodu a krajinu**, časopis Ochrana přírody, 3/2013.

Článek vysvětluje potřebu standardů, co jsou standardsy, charakterizuje jejich zpracování a zabývá se i jejich využitím.

Seznam ČSN souvisejících se zahradní a krajinářskou tvorbou

Při úpravách veřejné zeleně mohou být též využity české technické normy. Právní rámec technické normalizace stanovuje zákon č. 22/1997 Sb., o technických požadavcích na výrobky, který stanovuje práva a povinnosti související s jejich tvorbou a vydáváním. Tento zákon také stanovil, že technické normy nejsou samy o sobě právně závazné, jejich závaznost může být stanovena nebo vyplynout z jiného právního předpisu.

Závazná může být norma např. tehdy, stane-li se součástí smlouvy o dílo.

Technické normy související přímo s dendrologií a sadovnictvím jsou následující:

83 9011 Technologie vegetačních úprav v krajině – Práce s půdou

83 9021 Technologie vegetačních úprav v krajině – Rostliny a jejich výsadba

83 9031 Technologie vegetačních úprav v krajině – Travníky a jejich zakládání

83 9041 Technologie vegetačních úprav v krajině – Technicko-biologické způsoby stabilizace terénu; Stabilizace výsevy, výsadbami, konstrukcemi ze živých a neživých materiálů a stavebních prvků, kombinované konstrukce

83 9051 Technologie vegetačních úprav v krajině – Rozvojová a udržovací péče o vegetační plochy

83 9061 Technologie vegetačních úprav v krajině – Ochrana stromů, porostů a vegetačních ploch při stavebních pracích

83 9001 Sadovnictví a krajinářství – Terminologie - Základní odborné termíny a definice

46 4902 Výpěstky okrasných dřevin – Společná a základní ustanovení

46 4902-1 Výpěstky okrasných dřevin – Všeobecná ustanovení a ukazatele jakosti

46 4901 Osivo a sadba. Sadba okrasných dřevin

Tyto normy mohou být šířeny pouze se souhlasem vydavatele, jejich plné znění poskytuje Úřad pro technickou normalizaci, metrologii a státní zkušebnictví.

Doporučená literatura:

7 **České technické normy** – web – ÚNMZ – www.unmz.cz.

Web obsahuje všechny dostupné státní normy. Normy je možné prohlížet pouze za poplatek.

Řez, který není provedený v souladu s arboristickými standardy

PRINCIPY PRÁVNÍ OCHRANY DŘEVIN

OCHRANA DŘEVIN DLE ZÁKONA Č. 114/1992 SB., O OCHRANĚ PŘÍRODY A KRAJINY

Dřeviny (stromy, keře, dřevité liány) rostoucí mimo pozemky určené k plnění funkcí lesa jsou podle zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny (dále je zákon) chráněny před poškozováním a ničením (§ 7 zákona) bez ohledu na jejich druh a původ. Poškozováním dřevin je míněn zásah, který způsobí podstatné a trvalé snížení jejich ekologických a estetických funkcí nebo bezprostředně či následně vede k jejich odumření.

Ke kácení dřevin je v zásadě nutné opatřit si povolení orgánu ochrany přírody. Povolení se nevyžaduje u stromů s obvodem kmene do 80 cm měřeným ve výšce 130 cm nad zemí, pro zapojené porosty dřevin, pokud celková plocha kácených zapojených porostů dřevin nepřesahuje 40 m² a dále pro dřeviny pěstované na pozemcích vedených v katastru nemovitostí ve způsobu využití jako plantáž dřevin a pro ovocné dřeviny rostoucí na pozemcích v zastavěném území evidovaném v katastru nemovitostí jako druh pozemku zahrada, zastavěná plocha a nádvoří nebo ostatní plocha se způsobem využití pozemku zeleň.

Pokud je však dřevina součástí významného krajinného prvku (rašelinště, vodní toky, rybníky, jezera, údolní nivy nebo registrovaného VKP) nebo stromořadí, je třeba opatřit si povolení ke kácení vždy, viz § 3 vyhlášky č. 189/2013 Sb., o ochraně dřevin a povolování jejich kácení, v platném znění (dále jen „vyhláška č. 189/2013 Sb.“).

Kácení dřevin na základě povolení

Povolení ke kácení dřevin může být vydáno na základě žádosti pouze ze závažných důvodů po vyhodnocení významu dřeviny z hlediska funkčního a estetického. Závažné důvody vždy vyhodnocuje příslušný orgán ochrany přírody. Při souběhu s ustanoveními jiných zákonů, např. zákonem č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči (tj. v památkově chráněných územích), je nutné postupovat ve spolupráci s příslušným orgánem státní památkové péče (kácení lze povolit pouze za předpokladu souhlasného závazného stanoviska orgánu památkové péče).

Kácení dřevin se provádí zpravidla v období vegetačního klidu. Obdobím vegetačního klidu se rozumí období přirozeného útlumu fyziologických a ekologických funkcí dřeviny (viz vyhláška č. 189/2013 Sb.). Dobu kácení obvykle povolení závazně stanoví, žádost je však možno podat kdykoliv během roku.

Náležitosti žádosti

Obecné náležitosti žádosti jsou uvedeny v § 45 odst. 1, resp. v § 37 odst. 2 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád. Náležitosti žádosti o povolení ke kácení upravuje § 4 odst. 1 vyhlášky č. 189/2013 Sb.

Orgán ochrany přírody může dle § 9 odst. 1 zákona č. 114/1992 Sb. ve svém rozhodnutí o povolení kácení dřevin uložit žadateli provedení přiměřené náhradní výsadby tak, aby byla kompenzována ekologická újma vzniklá pokácením dřevin. Současně může uložit následnou péči o dřeviny po nezbytně nutnou dobu, maximálně však na dobu pěti let.

Kácení dřevin na základě oznámení

Zákon č. 114/1992 Sb. upravuje také zvláštní případy, kdy není třeba žádat o vydání povolení ke kácení. Povolení není dle § 8 odst. 2 zákona č. 114/1992 Sb. třeba:

- ke kácení z péstebních důvodů, tzn. za účelem obnovy porostů nebo při provádění výchovné probírky porostů – podle výkladu MŽP lze péstební důvody aplikovat na dřeviny rostoucí mimo les zcela výjimečně. Uplatní se jen v případech, kdy je kácení součástí způsobu péstování dřevin – tedy u ovocných sadů nebo okrasných keřů, které tvoří jako celek „porost“ živého plotu. Kácením těchto dřevin z péstebních důvodů se tedy obnovuje nebo zachovává funkční hodnota celého porostu;
- při údržbě břehových porostů prováděné při správě vodních toků;
- k odstraňování dřevin v ochranném pásmu zařízení elektrizační a plynárenské soustavy;
- k odstraňování dřevin za účelem zajištění provozuschopnosti železniční dráhy nebo zajištění plynulé a bezpečné drážní dopravy po této dráze;
- ze zdravotních důvodů (pouze výjimečné případy napadení dřevin epidemickými chorobami a kalamitního napadení škůdci a patogeny).

Kácení z těchto důvodů však musí dotyčná osoba písemně oznámit příslušnému orgánu ochrany přírody nejméně 15 dnů předem. Příslušný orgán ochrany přírody pak může rozhodnout o pozastavení, omezení nebo zákazu kácení. V případě odstraňování dřevin za účelem zajištění provozuschopnosti železniční dráhy nebo zajištění plynulé a bezpečné drážní dopravy po této dráze tak může učinit jen na základě závazného stanoviska drážního správního úřadu.

Povolení dále není potřeba v případech, kdy dřevina svým stavem bezprostředně ohrožuje život či zdraví osob nebo pokud hrozí škoda značného rozsahu (§ 8 odst. 4 zákona č. 114/1992 Sb.). V této

situaci je možné dřevinu neprodleně pokácet a oznámit to orgánu ochrany přírody dodatečně, do 15 dnů od provedení kácení (děje se tak zejména v důsledku živelních pohrom).

Péče o dřeviny rostoucí mimo les

Péče o dřeviny rostoucí mimo les, zejména jejich ošetřování a udržování, je dle zákona č. 114/1992 Sb. povinností jejich vlastníků. K ošetřování dřevin (např. provedení příslušných řezů, instalace bezpečnostních vazeb apod.) není třeba zvláštního povolení ani souhlasu (nejedná-li se o památné stromy či dřeviny, které jsou součástí areálů kulturních památek).

Doporučená literatura:

- ⬇ Kolektiv autorů: **Dřeviny rostoucí mimo les – Jak je chránit a co dělat, když je nutné kácet**, Arnika – Centrum pro podporu občanů, 2015.

Informační brožura se zevrubně věnuje problematice kácení dřevin rostoucích mimo les. Zabývá se i náhradní výsadbou, novým občanským zákoníkem a alejemi. Materiál je vhodný pro státní správu a samosprávu.

Metodické doporučení a metodické instrukce Ministerstva životního prostředí k aplikaci některých ustanovení vyhlášky MŽP č. 189/2013, o ochraně dřevin a povolování jejich kácení, ve znění pozdějších předpisů.

Věstník MŽP, leden 2015 ⬇ prosinec 2017 ⬇ duben 2022 ⬇
 Metodické doporučení i metodické instrukce jsou určeny orgánům ochrany přírody a k využití subjektům, které zabezpečují péči o dřeviny rostoucí mimo les a subjektům, které zamýšlejí dřeviny rostoucí mimo les kácet, nebo do nich jinak zasahovat.

Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška MŽP č. 189/2013 Sb., o ochraně dřevin a povolování jejich kácení, ve znění pozdějších předpisů.

- ⬆ **Portál informačního systému ochrany přírody – portal.nature.cz.**

OCHRANA DŘEVIN DLE ZÁKONA Č. 20/1987 SB., O STÁTNÍ PAMÁTKOVÉ PĚČI

Na dřeviny, které jsou součástí nemovitých kulturních památek (včetně nemovitých národních kulturních památek), anebo které se nacházejí v památkově chráněných územích (památkových rezervacích, památkových zónách) nebo v ochranných pásmech těchto památek a území, dopadá ochrana, kterou zákon o státní památkové péči těmto památkám a územím poskytuje.

Památkový zákon stanoví celou řadu opatření k ochraně kulturních památek a památkově chráněných území.

Pro všechny dřeviny na území kulturních památek a dřeviny nacházející se na veřejných prostranstvích v památkových zónách, rezervacích a v ochranných pásmech těchto památek a území je nutné mít ke kácení a výsadbám závazné stanovisko (povolení, souhlas) orgánu památkové péče.

Povolení (závazné stanovisko) vydává orgán památkové péče na základě vyjádření odborné organizace památkové péče, tedy Národního památkového ústavu. Povolení (kladné závazné stanovisko) může orgán památkové péče podmínit provedením určitých opatření k zajištění ochrany kulturní památky. Památkový zákon též v par. 14 ukládá povinnost projednat přípravnou a projektovou dokumentaci (vč. úprav dřevin) v průběhu jejího zpracování s Národním památkovým ústavem.

Pokud se jedná o pěstební zásahy na dřevinách (řez), které rostou na území kulturní památky, tj. jsou její součástí, tak i zde je nutný souhlas orgánu památkové péče (uvedený zásah náleží do § 14 odst. 1 obnova kulturních památek).

Závazné stanovisko k úpravám dřevin je vydáváno na základě žádosti vlastníka kulturní památky na obecním úřadu obce s rozšířenou působností, a jde-li o národní kulturní památku, na krajském úřadě.

Kontakt na specialisty Národního památkového ústavu na památky zahradního a krajinářského umění a historickou zeleň pro konzultace záměrů v památkově chráněných územích naleznete na www.npu.cz/kontakt. Územní odborné pracoviště (ÚOP) s příslušným specialistou se nachází v každém kraji.

Doporučená literatura:

↓ Dienstbier F. a kol.: **Prosazování ochrany kulturních hodnot při ochraně dřevin rostoucích mimo les**, Leges, 2016.

Cílem metodiky je vytvořit nový nástroj pro účinné prosazování zájmů památkové péče v procesech rozhodování o ochraně dřevin rostoucích mimo les. To je nezbytné pro náležité zohlednění těchto zájmů v řízeních, v nichž primárními hledisky jsou zájmy ochrany přírody a krajiny.

Zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů.

↓ Weber M. a kol.: **Identifikace, uchování a obnova kompozice památek zahradního umění**, VÚKOZ, 2016.

Metodika postihuje způsob zpracování základního rozboru pro identifikaci a rámcovou ochranu kompozice památek zahradního umění (historických zahrad a parků).

↗ **Portál integrovaného informačního systému památkové péče** – iispp.npu.cz.

Památná lípa ve Vnoři mezi kostelem a farou požívá dvojí právní ochrany. Je památným stromem dle zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny a zároveň je v areálu kulturní památky fara se špýcharem dle zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči.

09 DOPORUČENÉ TIŠTĚNÉ LITERÁRNÍ PRAMENY

GREGOROVÁ B., 2000: **Řez dřevin ve městě a krajině.**

Agentura ochrany a přírody a krajiny ČR, Praha, 104 s.

GREGOROVÁ B., 2006: **Poškození dřevin a jeho příčiny.**

43. ZO ČSOP, Praha, 361 s.

HURYCH V. et al., 2011: **Tvorba zeleně. Sadovnictví – krajinářství.**

Vyšší odborná škola zahradnická a Střední zahradnická škola Mělník, 303 s.

JELÍNKOVÁ J., TUHÁČEK M., 2016: **Právní vztahy k dřevinám, praktický průvodce.**

Grada, 168 s.

KAVKA J., ŠINDELÁŘOVÁ J., 1978: **Funkce zeleně v životním prostředí.**

Státní zemědělské nakladatelství, Praha, 235 s.

KOLAŘÍK J., 1994: **Strom ve městě.**

ČSOP, Valašské Meziříčí, 68 s.

KOLAŘÍK J. [ed.], 2003: **Péče o dřeviny rostoucí mimo les – I.**

ČSOP, Vlašim, 87 s.

KOLAŘÍK J. [ed.], 2005: **Péče o dřeviny rostoucí mimo les – II.**

ČSOP, Vlašim, 710 s.

PEJCHAL M., 2008: **Arboristika I. Obecná dendrologie.**

Vyšší odborná škola zahradnická a Střední zahradnická škola Mělník, 168 s.

ROUDNÁ M., 1993: **Stromy: význam a využití.**

Botanický ústav Akademie věd ČR, Průhonice, 58 s.

RUDL A., 2016: **Významné stromy, živá historie našich měst a obcí.**

Agentura Koniklec, Praha, 160 s.

RUDL A., 2018: **Lípy republiky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku.**

Agentura Koniklec, Praha, 144 s.

SMÝKAL F., 2008: **Arboristika II. Výsadby dřevin.**

Vyšší odborná škola zahradnická a Střední zahradnická škola Mělník, 260 s.

DOPORUČENÍ K PÉČI O DŘEVINY V OBCÍCH

EDICE **MMR PRO OBCE** 1

Vydalo Ministerstvo pro místní rozvoj ČR
OBCEPRO – program rozvoje obce

Text: Aleš Rudl, alesrudl@seznam.cz

Foto: Aleš Rudl

Redakční úpravy: Stanislava Kučová

Grafika: Bára Augustová, bara@virtualworld.cz

Produkce: Ivana Svojtková, Ivana.Svojtкова@mmr.cz,
MMR ČR, odbor strategií a analýz regionální politiky a politiky bydlení

1. vydání: srpen 2017 (aktualizace prosinec 2018)

2. vydání: červen 2023

ISBN: 978-80-7538-205-4

**MINISTERSTVO
PRO MÍSTNÍ
ROZVOJ ČR**

DOPORUČENÍ K PÉČI
O DŘEVINY V OBCÍCH

MINISTERSTVO
PRO MÍSTNÍ
ROZVOJ ČR